

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Кафедра міжнародних організацій та дипломатичної служби

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник директора

з навчальної роботи

Інституту міжнародних відносин

І.О.Мінгазутдінов

« ____ » _____ 2013 року

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА МІЖДЕРЖАВНІ ОБ'ЄДНАННЯ
В СУЧАСНОМУ СВІТІ**

для студентів

галузі знань **0302 Міжнародні відносини**

напряму підготовки **6.030205 – країнознавство**

КИЇВ – 2013

Розробник: к.політ.н., доцент **Ковтун Олена Юріївна**

Обговорено та рекомендовано до видання Науково-методичною радою Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Протокол № ..... від “....” 2013 року

Голова науково-методичної ради _____ (_____)

«_____» _____ 2013 року

© О.Ю.Ковтун, 2013 рік
© _____, 201_ рік
© _____, 201_ рік

ВСТУП

Навчальна дисципліна **циклу дисциплін самостійного вибору вищого навчального закладу «Інтеграційні процеси та міждержавні об'єднання в сучасному світі»** є складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» з *напрямку підготовки – 0302 міжнародні відносини, напряму - 6.030205 – країнознавство.*

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Інтеграційні процеси в сучасних міжнародних відносинах» є становлення, оформлення і розвиток інтеграційних проектів, процесів і тенденцій їхнього функціонування, їхнє місце у міжнародних відносинах на сучасному етапі у різних регіонах світу.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальна дисципліна «Інтеграційні процеси та міждержавні об'єднання в сучасному світі» взаємопов'язана з такими дисциплінами як «Основи країнознавства (вступ до спеціальності)», «Міжнародні організації», «Геополітичні та геоекономічні інтереси у світовій політиці», «Регіональні системи міжнародних відносин».

У курсі передбачено 3 змістових модулі.

1. Методологічні та теоретичні засади дослідження інтеграційних процесів та міждержавних об'єднань у сучасному світі
2. Інтеграційні процеси на європейському та американському континенті
3. Інтеграційні процеси в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні та Африці

1. Мета та завдання дисципліни.

1.1. Мета дисципліни – ознайомити студентів з поняттями інтеграції, інтеграційних процесів, об'єднань та міжнародного співробітництва, теоретичними підходами до їх дослідження, а також надати знання, вміння та навички аналізу форм, методів і напрямів розвитку інтеграційних процесів у різних регіонах світу.

1.2. Завдання – набуття студентами необхідних методичних та методологічних знань і практичних навичок аналізу співробітництва держав на міжнародній арені, його основних форм, методів та сучасних тенденцій у формуванні регіональних та субрегіональних систем міжнародних відносин.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні **знати:**

- ❖ поняття інтеграції, інтеграційних процесів, їх видів та етапів;
- ❖ співвідношення процесів глобалізації, регіоналізації та інтеграції;
- ❖ основні теоретичні підходи до дослідження процесів інтеграції;
- ❖ особливості розвитку інтеграції у Європі, діяльності регіональних інтеграційних об'єднань Північної, Південно-Східної Європи та пострадянського простору;

- ❖ етапи еволюції інтеграційних процесів у Північній і Латинській Америці;
- ❖ основні риси співробітництва держав Південної, Південно-Східної Азії, Близького та Далекого Сходу в рамках інтеграційних проектів;
- ❖ характеристику участі держав Океанії у інтеграційних процесах;
- ❖ становлення і розвиток міжнародного співробітництва держав Африки у інтеграційних проектах і об'єднаннях.

вміти:

- ❖ аналізувати рівень співробітництва залежно від стадій інтеграційного процесу;
- ❖ визначати вплив окремих чинників на розвиток інтеграційних процесів у різних регіонах світу;
- ❖ виявляти вплив позарегіональних факторів на поглиблення інтеграції;
- ❖ співставляти розвиток інтеграційних процесів у різних регіонах світу;
- ❖ визначати місце інтеграційних процесів у сучасних міжнародних відносинах.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться **108 год. (3 кредити ECTS)**, зокрема: *лекції – 34 год., семінарські заняття – 17 год., самостійна робота – 57 год.*

II. Форма підсумкового контролю - залік

III. Засоби діагностики успішності навчання: усне опитування, модульні контрольні роботи.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА МІЖДЕРЖАВНИХ ОБ'ЄДНАНЬ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

ТЕМА 1. КАТЕГОРІЯ ІНТЕГРАЦІЇ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ. ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ І ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ. (9 год.)

Вступ. Предмет, цілі та завдання дисципліни.

Категорії міжнародного співробітництва і інтеграції у сучасних міжнародних відносинах. Міждержавні об'єднання, організації та інтеграційні угруповання – особливості співвідношення різних форм міжнародного співробітництва. Поняття інтеграції та інтеграційного процесу.

Види інтеграції. Економічна і політична інтеграція: особливості співвідношення. Етапи розвитку інтеграційних об'єднань. Характеристика основних етапів інтеграції, механізми прийняття та реалізації рішень на його різних стадіях. Рівні інтеграції. Зовнішні і внутрішні чинники розвитку інтеграційних процесів. Позитивні і негативні наслідки розвитку інтеграційних процесів у сучасному світі.

Проблема і співвідношення суверенітету та наднаціональності у діяльності інтеграційних об'єднань. Міжнародна інтеграція і зовнішня політика держави.

ТЕМА 2. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ І ПРОЦЕСІВ ІНТЕГРАЦІЇ (12 год.)

Становлення і розвиток дослідження інтеграційних процесів. Сучасний стан і нові тенденції у дослідженні інтеграції. Основні підходи до дослідження процесів інтеграції у сучасних міжнародних відносин. Основні школи дослідження і концепції інтеграції.

Погляди функціоналістів та неофункціоналістів на розвиток інтеграції. Федералісти та неофедералісти про інтеграцію. Транзакціоналізм. Конструктивістський Конструктивістський підхід до дослідження інтеграції. Засади міждержавного підходу до дослідження інтеграції. Інституціоналізм та «новий» інституціоналізм. Концепція багаторівневого управління та міжнародного режиму.

ТЕМА 3. РОЛЬ ТА МІСЦЕ ІНТЕГРАЦІЇ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ (11 год.)

Вплив процесів глобалізації та регіоналізації на розвиток інтеграційних процесів та об'єднань.

Поняття регіону у сучасних міжнародних відносинах. Поняття регіоналізму і регіоналізації у міжнародних відносинах. Відкритий і закритий регіоналізм, їхнє співвідношення з процесами інтеграції.

Причини і передумови посилення інтеграційних процесів на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин.

Змістовий модуль 2. ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ НА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ТА АМЕРИКАНСЬКОМУ КОНТИНЕНТІ

ТЕМА 4. СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ЄВРОПІ (14 ГОД.)

Еволюція інтеграційних процесів у Європі у ХХ- на поч. ХХІ ст.. Зародження і розвиток інтеграційних проектів у Європі на прикладі ЄС.

Регіоналізація і розвиток інтеграційних процесів у різних регіонах Європи. Північна і Західна Європа у сучасний інтеграційних процесах. Особливості взаємодії держав в рамках Північного співробітництва, розвиток співробітництва держав Балтії. Залучення держав Центрально-Східної і Південної Європи до загальноєвропейських інтеграційних процесів. Реалізація проектів ЦЄІ, Вишеградської четвірки та ін. Нейтралітет і інтеграція у зовнішній політиці держав Європи. Інтеграція як метод подолання конфліктних ситуацій і криз у Південно-Східній Європі. Розвиток інтеграційних процесів на пострадянському просторі.

ТЕМА 5. АМЕРИКА У СУЧАСНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ (16 год.)

Історичний розвиток і еволюція підходів до співробітництва держав Латинської Америки у ХХ ст.. – поч. ХХІ ст.. Розвиток інтеграції в Латинській Америці у 60-80 х. рр. ХХ ст. Становлення і діяльність ЛАІ, ЛАВТ, та ін. регіональних інтеграційних об'єднань. Перегляд підходів до розвитку латиноамериканської інтеграції у постбіполярний період.

Причини і передумови розвитку інтеграційних процесів у регіоні. Вплив зовнішніх чинників на інтеграційні процеси в регіоні. Ідейно-концептуальні засади розвитку інтеграції іbero-американських держав

Підходи провідних держав регіону до розвитку інтеграції на американському континенті. Бразилія та Аргентина у процесах співробітництва в Латинській Америці. Центральноамериканські держави у інтеграційних процесах. Особливості інтеграції держав Південного конусу.

Розвиток інтеграційних процесів у Північній Америці. Створення НАФТА. Роль та місце США у розвитку інтеграційних процесів у Північній та Латинській Америці.

Проекти міжамериканської інтеграції: пропозиції США та їх альтернатива.

Змістовий модуль 3. ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В АЗИАТСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОМУ РЕГІОНІ ТА АФРИЦІ

ТЕМА 6. ІСТОРІЯ І СУЧАСНИЙ СТАН ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АЗІЇ (16 ГОД.)

Передумови становлення і причини розвитку інтеграційних процесів в Азії. Історичний розвиток та регіоналізація міжнародних відносин в Азії. Особливості регіональних та субрегіональних комплексів азіатських країн.

Теоретичні підходи представників азіатських держав до проблем і перспектив, форм, методів і напрямів розвитку інтеграції.

Особливості формування і функціонування інтеграційних об'єднань держав Близького Сходу. Розвиток міжарабської інтеграції. Напрями діяльності і перспективи функціонування інтеграційних об'єднань арабських країн (ЛАД, РСАДПЗ та ін.).

Особливості підходів держав регіону Південно-Східної Азії до розвитку інтеграції. Роль зовнішніх факторів у розвитку інтеграційних процесів в регіоні.

Вплив економічних, релігійних, етнічних чинників на розвиток співробітництва держав ПСА у рамках інтеграційних проектів.

Середній Схід у сучасних інтеграційних процесах. Позиція провідних держав регіону щодо розвитку інтеграції у регіоні. Становлення і діяльність інтеграційних об'єднань держав регіону (АСЕАН, СЕАТО та ін.).

ТЕМА 7. ОКЕАНІЯ У СУЧАСНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ (9 год.)

Передумови і фактори поглиблення співробітництва Австралії, Нової Зеландії та Океанії.

Участь держав регіону у проектах фінансово економічного характеру. Основні напрями і проекти співробітництва держав Океанії.

ТЕМА 8. ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ НА АФРИКАНСЬКОМУ КОНТИНЕНТІ (12 год.)

Історичні підвалини та чинники розвитку інтеграції в Африці. Регіоналізація африканських держав, особливості формування та характеристика комплексів регіональних і субрегіональних відносин. Вплив провідних світових держав на розвиток співробітництва держав Африки.

Основні форми і напрями розвитку інтеграційних процесів у регіоні. Проекти загально-африканської інтеграції. Проблеми і перспективи реалізації. Основні напрями діяльності інтеграційних об'єднань африканських держав регіонального та субрегіонального рівня (ЕКОВАС, КОМЕСА, САДК та ін.). Основні проблеми сучасності у діяльності регіональних організацій африканських держав. Позиція провідних африканських держав щодо поглиблення інтеграції.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Світові інтеграційні процеси в умовах трансформації міжнародних систем / під ред. Л.Д.Чекаленко. – К.: Дипломатична академія при МЗС України. – 2013.
2. Восток/Запад: Региональные подсистемы и региональные проблемы международных отношений. / Под ред. А.Д. Восресенского. – М.,2002.
3. Интеграционные процессы в современном мире: учеб. пособие/ МГУ им. М.В. Ломоносова. - М.: МАКС Пресс, 2005.
4. Калитчак Р. Регіоналізм у європейських інтеграційних процесах. – К., 2007.
5. Копійка В., Шинкаренко Т. Європейський Союз: заснування і етапи становлення. – К., 2001.
6. Міжнародні відносини та світова політика/ під ред. В.А.Манжолі. – К., 2010.
7. Міжнародні організації/ за ред.. В.М.Матвієнка. – К., 2005.
8. Міжнародні організації/ за ред.. О.С. Кучика. – К., 2005.

Додаткова:

9. Азатян В.В. Интеграционные процессы в экономике стран Северной Африки/ Ин-т изучения Израиля и Ближнего Востока. - М., 2000.
10. Андрианов В.Л. Интеграционные процессы в АТР: "Большой Китай" и страны Восточной Азии в свете последствий финансового кризиса 1997-1998 гг./ Китай в мировой и региональной политике: (История и современность)/ Ин-т Дальнего Востока РАН; Отв. ред. Б.Т. Кулик. - М., 2003.
11. Асташин В.В. Интеграция и фрагментация в современных международных отношениях: проблема "старых" и "новых" границ/ В.В. Асташин// "Старые" и "новые" границы Евразии и Северной Америки: проблемы безопасности и сотрудничества. - Волгоград: Волгоградское науч. изд-во, 2004.
12. Боровков А.Н. Мексика: исторический поворот/ А.Н. Боровков// "Латинская Америка", 2000. - №12.
13. Весела Н.М. Інтеграційні процеси в Латинській Америці та Карибському басейні: особливості, тенденції, перспективи: дис. на здобуття к. політ. н./ Н.М. Весела. – К., 2002.
14. Даймен Д. Дедалі міцніший Союз. Курс європейської інтеграції/ Д.Даймен; пер. З англ.. М.Марченко. – К., 2006.
15. De Melo J. The New Regionalism in Trade Policy/ De Melo J., Panagariya A. - . World Bank, 1998.
16. Закиева Ш.Б. Интеграция в Центральной Азии и Казахстан: монография/ Дипломат. акад. МИД России, Центр Азиатско-Тихоокеанских исследований. - М.: Научная книга, 2007.
17. Європейська інтеграція/ уклад. М. Яхтенфукс, Б.Колер-Кох; пер. З нім. М. Яковлева. – К., 2007.

18. European Integration Theory/ Antje Wiener and Thomas Diez (eds.). Oxford–New York: Oxford University Press, 2004.
19. Интеграция в Западном полушарии на пороге XXI века/ Ин-т Латинской Америки РАН. – М., 1999.
20. Интеграция в Западном полушарии и Россия/ А.Н. Глинкин, В.В. Кузьмин, А.А. Лавут и др. - М., 2004.
21. Интеграция в Евразии: социологическое измерение. Вып. 2/ ред. и сост. И.В. Задорин. - М., 2008.
22. Казаринова Д.Б. Европейская интеграция: политико-институциональное и социокультурное измерения/ Д.Б.Казаринова. - М.: РТВ-Медиа, 2006.
23. Ковальова О.І. Політична інтеграція в Латинській Америці: генеза, ключові характеристики, детермінанти кризових тенденцій: дис., к. політ. н./ О.І. Ковальова. – К., 2004.
24. Лицарева Е.Ю. Интеграционные процессы в АТР в 80-90-гг. XX в./ Е.Ю. Лицарева// Сибирский международный ежегодник. - Томск, 2003.
25. Международная экономическая интеграция/ под ред. Н.Н.Ливенцова. – М., 2006.
26. Портной М.А. Современные тенденции мировых интеграционных процессов/ М.А. Портной// “США: экономика, политика, идеология”, 1997. - № 8.
27. Рогов С.М. США и интеграционные процессы в Западном полушарии/ С.М. Рогов// “Латинская Америка”, 1998. - № 8.
28. Рунов Б.Б. Интеграция Африки в глобальную экономику: тенденции, проблемы, перспективы/ Ин-т Африки РАН. – М.,1999.
29. Североамериканская зона свободной торговли (НАФТА): проблемы и перспективы. Научная конференция// ”США: экономика, политика, идеология”, 1995. - № 4.
30. Стапран Н.В. Интеграционные процессы в Азиатско-Тихоокеанском регионе: учеб. пособие/ МГИМО(У) МИД России. - М.: ПРОСПЕКТ, 2010.
31. Ткаченко А.А. Интеграционные процессы между странами Северной Африки и ЕС и их влияние на российско-североафриканское экономическое сотрудничество// Актуальные проблемы внешней политики и экономики стран Ближнего, Среднего Востока и Африки: Учебное пособие/ Дип. академия МИД РФ; Отв. ред. В.Е. Донцов . - М., 2000.
32. Ткаченко А.В. Интеграционные процессы в экономике стран Африки// Страны Ближнего, Среднего Востока и Африки в начале нового века: Учебное пособие/ Дип. академия МИД России. Ин-т актуальных междунар. проблем. - М., 2002.
33. Толыбай А. Интеграция стран СНГ и роль России/ А. Толыбай// Современные проблемы международных отношений: теория и практика: (Сборник материалов межвуз. конференции, посвящ. 10-летию специальности "Международные отношения", Алматы, 18 декабря 2002 г.) - Алматы, 2002.
34. Тренин Д. Интеграция и идентичность: Россия как "новый Запад"/ Моск. Центр Карнеги. - М.: Европа, 2006.

35. Уваров М.В. Интеграция в мировую экономическую систему как инструмент решения национальных проблем: опыт стран с переходной экономикой/ М.В. Уваров// Трансформационные процессы и экономический рост в современной России: Сборник научных статей. - М.: МГИМО, 2002.
36. Уткин А.И. Американская стратегия для XXI века/ А.И. Уткин. - М., 2000.
37. Шемятенков В.Г. Европейская интеграция: учеб. пособие для вузов/ В.Г. Шемятенков. - М.: Международные отношения, 2003.
38. Шишков Ю.В. НАФТА: истоки, надежды, перспективы/ Ю.В. Шишков// "Мировая экономика и международные отношения", 1994. - № 11.
39. Шишков Ю.В. Интеграционные процессы на пороге XXI века: почему не интегрируются страны СНГ/ Ю.В. Шишков. - М.: НП "III тысячелетие", 2001.
40. Щенин Р.К. Европейская интеграция: учеб. пособие / Гос. ун-т управления. - 2-е изд., стереотип. - М., 2002.
41. Якубовский В.Б. Интеграционные процессы в АТР: Российское измерение// Россия и АТР: безопасность, сотрудничество, развитие/ Ин-т Дальнего Востока РАН; Отв. ред. А.В. Болятко. - М., 2001.
42. Abbott F.M. NAFTA and the Legalization of World Politics: A Case Study/ F.M. Abbott// "International Organization", Summer 2000.
43. Bhalla A. Regional Blocs, Building Blocks or Stumbling Blocks / Bhalla A., Bhalla P. New York, 1997.
44. Bhagwati J. Preferential Trading Areas and Multilateralism: Strangers, Friends, or Foes? / Bhagwati J., Panagariya A. // The Economics of Preferential Trade Agreements. /Ed. by Jagdish Bhagwati and Arvind Panagariya. Washington, 1996.
45. Frankel J. Regional Trading Blocs in the World Economic System. Institute for International Economics/ J. Frankel. - Washington, 1997.
- 45 Free Trade Areas and U.S. Trade Policy. / Ed. by Jeffrey J. Schott. Washington, 1989.